

Β' ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΧΕΔΙΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

«Μέτρα για τη διασφάλιση της διαφάνειας και την αποτροπή καταστρατηγήσεων κατά τη διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων»

I. Τα νομολογιακά δεδομένα

1. Με το προς ψήφιση νομοσχέδιο προτείνονται μέτρα για τη διασφάλιση της διαφάνειας και την αποτροπή καταστρατηγήσεων στη σύναψη δημοσίων συμβάσεων. Ειδικότερα, με τις διατάξεις του προς ψήφιση νομοσχεδίου δίνονται οι ορισμοί των εννοιών «Δημόσιες Συμβάσεις», «Δημόσιο», «Ευρύτερος Δημόσιος Τομέας», «Επιχείρηση Μέσων Ενημέρωσης», «Βασικός Μέτοχος», «Εταίρος», «Διευθυντικά Στελέχη», «Παρένθετα Πρόσωπα», και περαιτέρω προβλέπεται ότι η ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου, του μέλους οργάνου διοίκησης ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσων ενημέρωσης, είναι ασυμβίβαστη με επιχείρηση που συνάπτει δημόσιες συμβάσεις, η δε ασυμβίβαστη ιδιότητα καταλαμβάνει και τα παρένθετα πρόσωπα (σύζυγο και συγγενείς).

2. Η διάταξη του άρθρου 14 παρ. 9 Συντ. αποτέλεσε αντικείμενο έντονου κοινοβουλευτικού διαλόγου όπως προκύπτει από τις σχετικές συζητήσεις στην Επιτροπή Αναθεώρησης της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής, Πρακτικά της ΡΖ' Συνεδρίασης της Ολομέλειας στις 7.2.2001 (βλ. εκτενέστερα, σε Ευ. Βενιζέλου, Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Το συνταγματικό φαινόμενο στον 21ο αιώνα και η εισφορά της αναθεώρησης του 2001, έκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 207 επ., Ξ. Κοντιάδη, Ο νέος συνταγματισμός και τα θεμελιώδη δικαιώματα μετά την αναθεώρηση του 2001, έκδ. Αντ. Σάκκουλα 2002, σελ. 283 επ., Φ. Σπυρόπουλου, Το σύστημα περιορισμών των ατομικών δικαιωμάτων στο Σύνταγμα, στον τόμο : Κράτος, Νόμος, Διοίκηση, Αθήνα - Κομοτηνή 2000, σελ. 615 επ.).

3. Η ρύθμιση του νόμου 2328/1995 (άρθρο 1 παρ. 11), που είχε εκδοθεί πριν από την αναθεώρηση του 2001, προέβλεπε ήδη ότι «...όσοι συμμετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο ή στη διοίκηση εταιρείας ή όσοι ασκούν ατομική επιχείρηση που αναλαμβάνει έργα ή προμήθειες από το Δημόσιο ή τα νομικά πρόσωπα του ευρύτερου δημόσιου τομέα ή συμμετέχουν σε εταιρείες που συμμετέχουν σε παρόμοιες εταιρείες δεν μπορούν να κατέχουν ατομική επιχείρηση ή να συμμετέχουν στο μετοχικό κεφάλαιο ή τη διοίκηση εταιρείας που κατέχει άδεια τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού σταθμού ή εκδίδει ημερήσια ή εβδομαδιαία εφημερίδα πανελλήνιας κυκλοφορίας ή ημερήσια ή μη ημερήσια επαρχιακή εφημερίδα ή σε εταιρεία που συμμετέχει σε παρόμοια εταιρεία...». Η εν λόγω διάταξη αποτέλεσε αντικείμενο νομολογιακής αντιμετώπισης από την Επιτροπή Αναστολών του Συμβουλίου της Επικρατείας (βλ. αποφάσεις ΕΑ 183-186/2001) με αφορμή κλειστό διαγωνισμό προμηθειών του Δημοσίου, με κριτήριο κατακύρωσης τη χαμηλότερη τιμή. Στο διαγωνισμό μετείχε εταιρεία στη διοίκηση της οποίας περιλαμβάνονταν μέτοχος και μέλος της διοίκησης εταιρειών με επιχειρηματική δράση στον τομέα των μέσων μαζικής ενημέρωσης. Κατά της συμμετοχής της στον διαγωνισμό προσέφυγε άλλη συμμετέχουσα εταιρεία, προβάλλοντας λόγους παραβίασης της αρχής της διαφάνειας και του υγιούς ανταγωνισμού, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 11 του ν. 2328/1995. Ωστόσο, η Επιτροπή Αναστολών του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε ότι, στην προκειμένη περίπτωση, δεν καθίστατο εφικτή η σοβαρή πιθανολόγηση της παράβασης νόμου, χωρίς να εισέλθει στο ζήτημα αν η παραβίαση της διάταξης του άρθρου 1 παρ. 11 ν. 2328/1995, συνιστούσε λόγο αποκλεισμού από δημοσίων διαγωνισμούς και, συνακόλουθα, υπέρμετρο περιορισμό της επιχειρηματικής ελευθερίας (βλ. και γνωμοδότηση Ολομέλειας Νομικού Συμβουλίου του Κράτους 605/2000, σύμφωνα με την οποία «η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 11 ν. 2328/1995 και, ειδικότερα, το ασυμβίβαστο που θεσπίζεται με αυτήν, επιδιώκει τη θεραπεία μείζονος σπουδαιότητας σκοπών δημοσίου συμφέροντος, που είναι συμβατοί προς το άρθρο 10 παρ. 2 της ΕΣΔΑ διότι αποβλέπουν, καίτοι αυτό δεν διατυπώνεται ρητά στη σχετική εισηγητική έκθεση, στη διασφάλιση του πλουραλισμού και της αντικειμενικής πληροφόρησης στον τομέα των ραδιοτηλεοπτικών μέσων και του τύπου, προκειμένου να διαφυλαχθούν τα αντίστοιχα δικαιώματα των ακροατών, θεατών και αναγνωστών. Επίσης, έχουν ως σκοπό τη διατήρηση υγιών όρων ανταγωνισμού στον τομέα των οικονομικών δραστηριοτήτων που αφορούν το δημόσιο και την αποτροπή του ενδεχόμενου χρησιμοποίησης της επιρροής του ενός τομέα δραστηριότητας στον άλλο ...»)

4. Σε εκτέλεση του αναθεωρημένου άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος εκδόθηκε ο νόμος 3021/2002. Το Συμβούλιο της Επικρατείας με τις υπ' αριθ. 3242 και 3243/2004 αποφάσεις του (επταμελούς συνθέσεως), παραπεμπτικές στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου, έκρινε σχετικά με την εναρμόνιση των άρθρων 2 παρ. 2 και 3 παρ. 2 του ν. 3021/2002 με τη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος, τα ακόλουθα : «...Τόσο από την διατύπωση της διατάξεως του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος όσο και από τις οικείες συζητήσεις ενώπιον της Ζ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων προκύπτει ότι αυτή θεσπίσθηκε προκειμένου να ενισχυθεί η διαφάνεια της όλης οικονομικής λειτουργίας του κράτους και προς αποτροπή του κινδύνου αθέμιτης επιρροής από τα μέσα ενημέρωσης στη διαδικασία της αναθέσεως των δημοσίων έργων προμηθειών και υπηρεσιών. Με την ρύθμιση αυτή δεν σκοπείται απλώς η εκ των υστέρων αντιμετώπιση της ιδιαιτέρως βαρείας μορφής παραβίασεως της νομιμότητας, που συνιστά η επιδιωκόμενη ή πράγματι γενομένη, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις αθέμιτη χρήση μέσων ενημέρωσης προς άσκηση άμεσης ή έμμεσης επιρροής στη διαδικασία ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων (που αντιμετωπίζει το άρθρο 5 παρ. 1 εδάφιο τελευταίο του ν. 3021/2002), η οποία πάντως είναι οπωσδήποτε δυσαπόδεικτη και, άρα, δυσαπότερηπη με μόνη την απειλή της επιβολής κυρώσεων στην περίπτωση που διαπιστωθεί. Επιδιώκεται πρωτίστως η αποτροπή της δημιουργίας συνθηκών που θα μπορούσαν να προκαλέσουν κίνδυνο άσκησης τέτοιας αθέμιτης επιρροής, ιδιαιτέρως βλαπτικής για το δημόσιο συμφέρον. Έχοντας, προεχόντως υπόψη την - παγκοίμως γνωστή - τεράστια επιρροή που ασκούν τα ραδιοηλεκτρονικά ιδίως μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας στη διαμόρφωση και διάπλαση της κοινής γνώμης στις σύγχρονες κοινωνίες, ο συνταγματικός νομοθέτης επιδιώκει, με την επίμαχη ρύθμιση, να αποτρέψει κατ' αρχάς τον κίνδυνο αθεμίτων παρεμβάσεων στη διαδικασία αναθέσεως δημοσίων έργων, προμηθειών ή υπηρεσιών, παρεμβάσεων οι οποίες είναι κατά κανόνα αφανείς, συναρτώνται δε με την εκ μέρους των εν λόγω μέσων ακολουθούμενη εν γένει γραμμή και με την τοποθέτησή τους σε ζητήματα πολιτικής επικαιρότητας. Πρόκειται για παρεμβάσεις οι οποίες ασκούνται με την επιδίωξη να εξυπηρετηθούν και να προωθηθούν, ανεπιτρέπτως, μεγάλα επιχειρηματικά συμφέροντα, στον τομέα αυτόν των οικονομικών δραστηριοτήτων. Έτσι, ο συνταγματικός νομοθέτης επιδιώκει με την εν λόγω ρύθμιση να αποκλείσει την, δυσαπότερηπη άλλως, δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν τα μέσα αυτά από εκείνους που τα ελέγχουν, προκειμένου να καταστούν οι προνομιακοί αντισυμβαλλόμενοι του Δημοσίου στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων. Μια τέτοια εξέλιξη θα ισοδυναμούσε με νόθευση του ελεύθερου ανταγωνισμού σ' αυτούς τους καίριας σημασίας τομείς οικονομικής

δραστηριότητας, καθώς και με δημιουργία στρεβλώσεων, με την άσκηση αθέμιτης επιρροής στις οικονομικές λειτουργίες του Κράτους. Με την επίμαχη συνταγματική ρύθμιση σκοπείται, ακόμη, η αποτροπή της δημιουργίας καταστάσεων αντιθέτων προς το συνταγματικώς κεκτημένο θεσμικό πλαίσιο και επικινδύνων για τη σύμφωνη με το πλαίσιο αυτό λειτουργία του πολιτικού συστήματος. Τέτοιες καταστάσεις μπορεί, πράγματι, να δημιουργήσει η προσπάθεια ασκήσεως, με αποκλειστικό σκοπό την εξυπηρέτηση ιδιωτικών οικονομικών συμφερόντων, αθέμιτης επιρροής στην πολιτική ζωή, η οποία μπορεί να οδηγήσει εν τέλει σε νόθευση της λαϊκής κυριαρχίας που αποτελεί (άρθρο 1 παρ. 2 του Συντάγματος) θεμέλιο του πολιτεύματος (πρβλ. ΣτΕ 1882/2003 επταμελούς συνθέσεως). Περαιτέρω, από τη γραμματική διατύπωση των κρίσιμων εδαφίων του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος, προκύπτει ότι οι σύζυγοι και συγγενείς των ιδιοκτητών, βασικών μετόχων, εταίρων, κ.λπ. επιχειρήσεων μέσων ενημέρωσης θεωρούνται εξ ορισμού ως παρένθετα πρόσωπα σε σχέση με αυτούς και, συνεπώς, καταλαμβάνονται σε κάθε περίπτωση από την απαγόρευση συνάψεως δημοσίων συμβάσεων. Βεβαίως, η απαρίθμηση των κατηγοριών παρενθέτων προσώπων στην επίμαχη συνταγματική διάταξη είναι ενδεικτική. Ρητώς, ωστόσο, ορίζεται ότι στην κατηγορία των παρενθέτων προσώπων περιλαμβάνονται, οπωσδήποτε, οι σύζυγοι και οι συγγενείς. Εξ άλλου, ο συνταγματικός νομοθέτης δεν εξήρτησε την υπαγωγή των συζύγων και των συγγενών στο καθεστώς της απαγορεύσεως συνάψεως δημοσίων συμβάσεων από τη συνδρομή ή μη στο πρόσωπό τους του κριτηρίου της οικονομικής αυτοτέλειας σε σχέση προς τον ιδιοκτήτη, βασικό μέτοχο, κ.λπ. επιχειρήσεως μέσων ενημέρωσης. Αυτό προκύπτει από το γεγονός ότι τα οικονομικά εξαρτημένα άτομα μνημονεύονται αυτοτελώς στη συνταγματική διάταξη ως περίπτωση παρενθέτων προσώπων. Ο συνταγματικός νομοθέτης, λαμβάνοντας υπόψη ότι, όπως καταδεικνύουν εμπειρικά δεδομένα, ειδικά στις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα, μεταξύ συγγενών δημιουργούνται ιδιότυπες σχέσεις εξαρτήσεως, οι οποίες δεν έχουν μόνο οικονομικό χαρακτήρα, αλλά στηρίζονται σε διάφορους κοινωνικούς, ακόμη και ψυχολογικούς παράγοντες, ως εκ τούτου δε προσλαμβάνουν την μορφή ατύπων σχέσεων επηρεασμού, οι οποίες είναι ιδιαιτέρως δυσασπώδεις, προτίμησε να υπαγάγει αυτοδικαίως τους συζύγους και τους συγγενείς στην κατηγορία των παρενθέτων προσώπων, προκειμένου αυτοί να καταλαμβάνονται σε κάθε περίπτωση από την θεσπιζόμενη απαγόρευση συνάψεως δημοσίων συμβάσεων και το ασυμβίβαστο. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η αποτελεσματική εφαρμογή των θεσπιζομένων με την επίμαχη συνταγματική διάταξη κανόνων, οι οποίοι αποβλέπουν στην προστασία κεφαλαίων και πρωταρχικής σημασίας συ-

νταγματικών αξιών, όπως έχει ήδη εκτεθεί. Στο πλαίσιο αυτό κρίθηκε από τον συνταγματικό νομοθέτη ότι ο συζυγικός και ο συγγενικός δεσμός δημιουργούν, κατά την κοινή πείρα, αυτοτελή βάση ασκήσεως επιρροής, ανεξαρτήτως της υπάρξεως οικονομικής εξαρτήσεως ή μη μεταξύ συζύγων και συγγενών, εφόσον υφίσταται πάντως, μία κοινότητα συμφερόντων, της οποίας η ύπαρξη, σύμφωνα με εμπειρικά δεδομένα από κοινωνικές παρατηρήσεις, αποτελεί παράγοντα επηρεασμού της οικονομικής δραστηριότητας των εν λόγω προσώπων. Εφόσον δε οι ανωτέρω βασικές επιλογές έχουν ήδη γίνει από τον συνταγματικό νομοθέτη, ως προς την έκταση ισχύος της απαγορεύσεως συνάψεως δημοσίων συμβάσεων και την καθιέρωση του ασυμβίβαστου, ο κοινός νομοθέτης, ρυθμίζοντας τα ειδικότερα ζητήματα τα σχετικά με την εφαρμογή της εν λόγω συνταγματικής διατάξεως μπορεί μόνο να καθορίσει τον βαθμό συγγενείας, μέχρι του οποίου εξικνείται η απαγόρευση. Δεν μπορεί, όμως, να περιορίσει το πεδίο εφαρμογής της συνταγματικής διατάξεως, έτσι όπως αυτό έχει προσδιοριστεί από τον ίδιο τον συνταγματικό νομοθέτη, θεσπίζοντας πρόσθετες προϋποθέσεις ή εισάγοντας μαχητά τεκμήρια, σε περίπτωση ανατροπής των οποίων αίρεται η απαγόρευση συνάψεως δημοσίων συμβάσεων και το ασυμβίβαστο για τις ανωτέρω κατηγορίες προσώπων, κατά τρόπο αντίθετο προς τη βούληση του συνταγματικού νομοθέτη. Ενόψει των προεκτεθέντων, το Τμήμα υπό την παρούσα, επταμελής σύνθεσή του, κρίνει ομοφώνως ότι οι διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 2 εδαφ. α' και του άρθρου 3 παρ. 2 του ν. 3021/2002, κατά το μέρος μεν που καθορίζουν ως βαθμό συγγενείας μέχρι του οποίου εξικνείται η επίμαχη απαγόρευση τον τέταρτο βαθμό, ο οποίος, σύμφωνα με τα δεδομένα της κοινής πείρας, παρίσταται ως ευλόγως τιθέμενος, συνάδουν με την επίμαχη συνταγματική διάταξη. Οι αυτές όμως νομοθετικές διατάξεις, κατά το μέρος που με αυτές προβλέπεται ότι, οι σύζυγοι και οι συγγενείς ιδιοκτήτη, βασικού μετόχου κ.λπ. επιχειρήσεως μέσω ενημέρωσης καταλαμβάνονται από την απαγόρευση συνάψεως δημοσίων συμβάσεων και το ασυμβίβαστο μόνο εφόσον δεν μπορέσουν να αποδείξουν ότι διαθέτουν οικονομική αυτοτέλεια έναντι αυτού, καθ' ό δηλαδή μέρος εισάγουν ως προς το ζήτημα αυτό μαχητό τεκμήριο, αντίκεινται στη διάταξη του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος...».

Οι υποθέσεις εκκρεμούν ενώπιον της Ολομέλειας του Δικαστηρίου.

5. Παρόμοια ερμηνευτική άποψη με την ανωτέρω διατύπωση και το Ε' Κλιμάκιο του Ελεγκτικού Συνεδρίου με την υπ' αριθμ. 195/2004 πράξη του, παραπέμποντας για κρίση στην Ολομέλεια του οικείου Ανωτάτου Δικαστηρίου. Για δικονομικούς λόγους, όμως, στο ίδιο θέμα επανήλθε, λίγες ημέρες

αργότερα, το Τμήμα Διακοπών του Ελεγκτικού Συνεδρίου, το οποίο με την υπ' αριθμ. 93/2004 απόφασή του έκρινε ότι « ... ερμηνευτική εκδοχή, σύμφωνα με την οποία για τους συζύγους και συγγενείς συντρέχει σε κάθε περίπτωση η ως άνω ασυμβίβαστη ιδιότητα, δεν ευρίσκει έρεισμα ούτε στη διατύπωση του συντακτικού κειμένου – εφόσον κεντρικός όρος διατύπωσης του εδ. στ' του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος, δηλαδή κρίσιμο νοηματικό του επίκεντρο, είναι η φράση “παρένθετα πρόσωπα” και όχι η φράση “σύζυγοι και συγγενείς” και εξάλλου αν ο αναθεωρητικός νομοθέτης ήθελε οι σύζυγοι και οι συγγενείς να λογίζονται πάντοτε ως παρένθετα πρόσωπα, θα έπρεπε να υιοθετήσει άλλες διατυπώσεις - Επομένως, ο εκτελεστικός της διάταξης του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος νόμος (3021/2002) με τις προπαρατεθείσες ρυθμίσεις που εισήγαγε (άρθρα 2 παρ. 1 και 2 και 3 παρ. 1 και 2) είναι σύμφωνος με τη συνταγματική αυτή διάταξη, όπως η έννοια αυτής ήδη αποδόθηκε».

6. Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί ότι με την ανωτέρω απόφασή του υπ' αριθ. 3242/2004 (επταμελούς συνθέσεως) παραπεμπτική στην Ολομέλεια, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκρινε περαιτέρω τα εξής ως προς το ζήτημα της διατυπώσεως προδικαστικού ερωτήματος προς το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) σχετικά με τη συμβατότητα της διάταξης του άρθρου 14 παρ. 9 Συντ. με το κοινοτικό δίκαιο και, εν προκειμένω, με την αρχή της αναλογικότητας : «... Κατά την κρατήσασα επί του ζητήματος αυτού γνώμη, δεν νοείται, σε καμία περίπτωση, διατύπωση προδικαστικού ερωτήματος προς το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προκειμένου να διαπιστωθεί αν διάταξη επιτακτικού χαρακτήρος του ελληνικού Συντάγματος είναι συμβατή κατά το περιεχόμενο της ρυθμίσεώς της με διάταξη του πρωτογενούς ή του παραγώγου κοινοτικού δικαίου. Ειδικότερα (...) με το άρθρο 28 παρ. 2 του Συντάγματος προεβλέφθη η δυνατότητα αναγνώρισεως με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του όλου αριθμού των βουλευτών σε όργανα διεθνών οργανισμών, βάσει συνθήκης ή συμφωνίας, της εξουσίας ασκήσεως αρμοδιοτήτων, οι οποίες ανήκουν κατά το Σύνταγμα, στα όργανα της Ελληνικής Πολιτείας για να εξυπηρετηθεί σπουδαίο εθνικό συμφέρον. Στην παρ. 3, εξ άλλου, του ίδιου άρθρου ορίστηκε ότι η Ελλάδα μπορεί να προβεί με νόμο που ψηφίζεται από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών σε περιορισμούς ως προς την άσκηση της εθνικής κυριαρχίας της, εφόσον αυτό υπαγορεύεται από σπουδαίο εθνικό συμφέρον, δεν θίγει τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και γίνεται με βάση τις αρχές της ισότητας και με τον όρο της αμοιβαιότητας. Με ερμηνευτική δε δήλωση που προσετέθη μετά την αναθε-

ώρηση του Συντάγματος με το από 6.4.2001 Ψήφισμα της Ζ΄ Αναθεωρητικής Βουλής, ορίσθηκε ότι το άρθρο 28 του Συντάγματος αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της Χώρας στις διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Με βάση το άρθρο 28 ψηφίστηκε από την Βουλή ο Ν. 945/1979 (ΦΕΚ 170 Α') με το άρθρο 1 του οποίου κυρώθηκαν η συμφωνία προσχωρήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα. Σύμφωνα με την εν λόγω πράξη προσχωρήσεως, η Ελληνική Δημοκρατία δεσμεύεται από τις διατάξεις της εν λόγω πράξεως προσχωρήσεως και των αρχικών Συνθηκών περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, όπως τροποποιήθηκαν με τα προσαρτημένα σ' αυτές παραρτήματα, πράξεις, πρωτόκολλα και δηλώσεις. Το σύνολο των διατάξεων τούτων αποτελεί, από της 1ης Ιανουαρίου 1981 και εφεξής, μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου, και οι διατάξεις αυτές κατισχύουν κάθε μεταγενεστέρας αντιθέτου διατάξεως νόμου (πρβλ. ΣΤΕ 3312/1989, 2152/1986, 815/1984). Η υπεροχή δε αυτή της ισχύος της εν λόγω συνθήκης έναντι των αντιθέτων διατάξεων νόμου καταλαμβάνει περαιτέρω και τις εκάστοτε εφαρμοστέες διατάξεις πράξεων των οργάνων της Κοινότητας, που εκδίδονται βάσει της εν λόγω Συνθήκης, όπως τροποποιηθείσα ήδη ισχύει και συναπαρτίζουν με αυτήν, κατά τα προεκτεθέντα, ως κοινοτικής έννομη τάξη, μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου. Εφόσον, όμως, η κοινοτική έννομη τάξη ισχύει στην Ελλάδα επί τη βάσει του ως άνω κυρωτικού τυπικού νόμου, ο οποίος εξεδόθη δυνάμει του συγκεκριμένου άρθρου του Συντάγματος, διατάξεως δηλαδή ισότιμης και ισόκυρης με όλες τις υπόλοιπες συνταγματικές διατάξεις, δεν μπορεί να γίνει λόγος περί υπεροχής της κοινοτικής εννόμου τάξεως έναντι του Συντάγματος, σε περίπτωση που, καθ' υπόθεση, διάταξη του πρωτογενούς ή του παράγωγου δικαίου θα ερχόταν σε αντίθεση, κατά το ουσιαστικό περιεχόμενό της, με επιτακτικού χαρακτήρα, κατά το σαφές νόημά της, συνταγματική διάταξη. Τούτο ισχύει, κατά μείζονα λόγο, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, με την τήρηση της αναθεωρητικής διαδικασίας της θεσπιζομένης από το άρθρο 110 του Συντάγματος, αναθεωρείται επιγενομένως, το Σύνταγμα και τροποποιούνται οι διατάξεις αυτού. Στην προκειμένη περίπτωση, η επίμαχη ρύθμιση του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος, η θεσπίσασα το ασυμβίβαστο της ιδιότητας του επιχειρηματία, που δραστηριοποιείται στον τομέα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, με την ιδιότητα του επιχειρηματία που δραστηριοποιείται στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων, ψηφίστηκε από την Ζ΄ Αναθεωρητική Βουλή κατά το έτος 2001. Η εκδοχή ότι η εν λόγω διάταξη δεν είναι εφαρμοστέα, επειδή, καθ' υπόθεση, το περιεχόμενό της έρχεται σε αντίθε-

ση και, επομένως, δεν είναι συμβατό με την ρύθμιση την περιεχόμενη στην διάταξη του άρθρου 24 της οδηγίας 93/37/ΕΟΚ, θα οδηγούσε στο άτοπο, ανεξαρτήτως άλλων συνεπειών που μπορεί να συνεπάγεται ενδεχόμενη αγνόηση κυρωθείσης και ως εκ τούτου δεσμευτικής συνθήκης, και μάλιστα όταν αυτή συνιστά το θεμέλιο για τη δημιουργία ιδίας εννόμου τάξεως, να μην αναγνωρίζεται στο Έλληνα αναθεωρητικό νομοθέτη η εξουσία να αναθεωρεί ελεύθερος και αδέσμευτος το Σύνταγμα, τηρώντας βεβαίως τις προϋποθέσεις που θέτει το, μόνο εφαρμοστέο εν προκειμένω, άρθρο 110 (για την τήρηση των οποίων υπόκειται στον έλεγχο του ακυρωτικού δικαστή πρβλ. ΣτΕ 1899/1952, 1224/1953, 1495/1953 κ.α.), και να εμποδίζεται σ' αυτή του την εξουσία να θεσπίζει νεότερες διατάξεις από διατάξεις εννόμου τάξεως (εν προκειμένω της κοινοτικής), οι οποίες ισχύουν στην ελληνική επικράτεια μόνο διότι άλλη συνταγματική διάταξη (και συγκεκριμένα το άρθρο 28) το προέβλεψε και το επέτρεψε. Με τον τρόπο, όμως, αυτό θα αναγνωρίζονταν στο άρθρο 28, αν και δεν συμπεριλαμβάνεται στις απαριθμούμενες από το άρθρο 110 του Συντάγματος ως ανεπίδεκτες αναθεωρήσεως διατάξεις, τυπική ισχύς υπερτέρα των υπολοίπων συνταγματικών διατάξεων και μάλιστα μεταγενεστέρων αυτού. Συνεπώς, σύμφωνα και με τα οριζόμενα στο άρθρο 87 παρ. 2 του συντάγματος, στο οποίο ορίζεται ότι οι δικαστές υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους συνάδοντες με αυτό (σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 4 του Συντάγματος) νόμους, δεν είναι δυνατόν στην ελληνική έννομη τάξη να αναγνωρισθεί κανόνας υπερτέρας τυπικής ισχύος από οποιαδήποτε επιτακτικού χαρακτήρος συνταγματική διάταξη, έτσι ώστε να παρακαμφθεί η εφαρμογή της, τουλάχιστον κατά την παρούσα φάση εξέλιξεως του κοινοτικού δικαίου, και ενόσω δεν έχει θεσπισθεί, ως υπερκείμενος κανών, κοινό ευρωπαϊκό συνταγματικό κείμενο δεσμεύον τα κράτη μέλη να τροποποιούν τα συντάγματά τους, κατά το μέρος που αντιβαίνουν προς αυτό, με συνέπεια να δημιουργείται εξουσία και καθήκον του εθνικού δικαστή, να ελέγχει το συμβατόν διατάξεων του εθνικού συντάγματος προς αυτό το ευρωπαϊκό συνταγματικό κείμενο. Με τα δεδομένα αυτά, παρίσταται αλυσιτελής η διατύπωση προδικαστικού ερωτήματος προς το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, προκειμένου να διευκρινισθεί, κατά τα εκτεθέντα σε προηγούμενη σκέψη, η ακριβής έννοια της διατάξεως του άρθρου 24 της οδηγίας 93/37/ΕΟΚ, αφού και σε περίπτωση ακόμη, που από την απόφαση του ΔΕΚ τυχόν θα προέκυπτε ότι η ερμηνεία αυτή την καθιστά αντίθετη με την διάταξη του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος, η εφαρμογή της τελευταίας από τον έλληνα δικαστή δεν θα μπορούσε σε καμία περίπτωση να παρακαμφθεί...».

II. Σχόλια επί της νομολογίας

1. Τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι ανωτέρω αναφερόμενες αποφάσεις και πράξεις έχουν, όπως είναι φυσικό, απασχολήσει ήδη την ελληνική συνταγματική θεωρία.

Όσον αφορά το ζήτημα των παρενθέτων προσώπων, και το εάν ο αναθεωρητικός νομοθέτης θέλησε ή όχι να ισχύσει το αμάχητο της ιδιότητας αυτής τουλάχιστον για τις κατηγορίες που αναφέρονται στο άρθρο 14 παρ. 9 του Συντάγματος, εκπρόσωποι της θεωρίας φαίνονται, μέχρι σήμερα τουλάχιστον, να ακολουθούν διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση από εκείνη των δύο παραπεμπτικών αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας και, κατά συνέπεια, να καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα (βλ., εντελώς ενδεικτικά, Ευ. Βενιζέλος, Το αναθεωρητικό κεκτημένο, 2002, σελ. 206-207, Ξ. Κοντιάδης, Η οριοθέτηση της σχέσης πολιτικής εξουσίας και μέσων μαζικής ενημέρωσης, πλουραλισμός και διαφάνεια στο επικοινωνιακό σύστημα κατά τα άρθρα 14 και 15 του Συντάγματος, στο τόμο Το νέο Σύνταγμα, 2001, σελ. 300, Κ. Χρυσόγονος, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002, σελ. 292). Κατά την ερμηνευτική αυτή προσέγγιση, η εισαγωγή αμάχητου τεκμηρίου συνεπάγεται παραβίαση του πυρήνα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της συμμετοχής στην οικονομική και κοινωνική ζωή κατά το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος (βλ. και την ανωτέρω αναφερόμενη 93/2004 του Τμήματος Διακοπών του Ελεγκτικού Συνεδρίου).

2. Θα μπορούσαν εδώ να προστεθούν και τα ακόλουθα. Η ιδιότητα του συγγενούς αποκτάται είτε δια της γεννήσεως είτε δια της βουλήσεως τρίτων, και πάντως όχι σε κάθε περίπτωση με τη βούληση του υποκειμένου. Το γεγονός ότι ο Α είναι συγγενής του Β είναι ένα τυχαίο γεγονός, μια ιδιότητα την οποία ο Α ούτε επεδίωξε, ούτε αποδέχθηκε, ούτε μπορεί να αποποιηθεί με κάποιο νόμιμο τρόπο. Η εισαγωγή αμάχητου τεκμηρίου, ότι ο Α είναι παρένθετο πρόσωπο, ότι δηλαδή δεν ενεργεί οικεία βουλήσει αλλά υπό καθεστώς εντολών και για λογαριασμό κάποιου άλλου, δημιουργεί ένα είδος αντικειμενικής «οικογενειακής» ευθύνης, μια μορφή *capitis deminutio*, η οποία δεν φαίνεται να συνάδει με τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου που αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας κατά το άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος (ας σημειωθεί ότι και ο Αστικός Κώδικας, στην καταδολίευση δανειστών, - άρθρο 941 – εισάγει μαχητό τεκμήριο γνώσης για τους συγγενείς, εκτός των περιπτώσεων απαλλοτρίωσης από харιστική αιτία – άρθρο 942). Ο αναθεωρητικός νομοθέτης, βέβαια, τηρουμένου του ουσιαστικού και διαδικαστικού πλαισίου του άρθρου 110 του Συντάγματος

τος, δεν δεσμεύεται ως προς την αρμοδιότητά του. Εάν έχει δε εκφρασθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορούν να υπάρξουν πλείονες ερμηνευτικές εκδοχές, θα έπρεπε, ίσως, να προτιμηθεί η εκδοχή εκείνη η οποία προκύπτει από τη συστηματική ερμηνεία, δεν πλήττει δηλαδή τον σκληρό πυρήνα μιας άλλης συνταγματικής διάταξης (όχι μόνον του 2 παρ. 1 και του 5 παρ. 1, αλλά και του άρθρου 20 του Συντάγματος).

3. Έναν άλλου είδους σχολιασμό προκαλεί η επίκληση των κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων που επικρατούν στην Ελλάδα («Ο συνταγματικός νομοθέτης, λαμβάνοντας υπόψη ότι, όπως καταδεικνύουν εμπειρικά δεδομένα, ειδικά στις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούν στην Ελλάδα, μεταξύ συγγενών δημιουργούνται ιδιότυπες σχέσεις εξαρτήσεως, οι οποίες δεν έχουν μόνο οικονομικό χαρακτήρα, αλλά στηρίζονται σε διάφορους κοινωνικούς, ακόμη και ψυχολογικούς παράγοντες, ως εκ τούτου δε προσλαμβάνουν την μορφή ατύπων σχέσεων επηρεασμού ...»). Ακόμη και εάν γίνει δεκτό ότι τα πράγματα στην Ελλάδα έχουν έτσι όπως περιγράφονται, ουδόλως είναι αυτονόητο ότι αυτό ισχύει και στις κοινωνίες άλλων κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Είναι βέβαια ενδεχόμενο ότι, στη μεγάλη πλειονότητα των περιπτώσεων, η εφαρμογή των ρυθμίσεων του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος και του υπό εξέταση νομοσχεδίου θα αφορά πρόσωπα ελληνικής ιθαγένειας. Όμως, δεδομένου ότι η εθνική έννομη τάξη δεν απαγορεύει σε αλλοδαπούς τη συμμετοχή είτε σε επιχειρήσεις μέσω μαζικής ενημέρωσης είτε στις συμβάσεις που συνάπτονται με το ελληνικό δημόσιο, ουδόλως είναι δυνατόν να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο, η εξεταζόμενη ρύθμιση να πρέπει να εφαρμοσθεί και επί αλλοδαπών φυσικών προσώπων, τα οποία, προφανώς, δεν επηρεάζονται από τα εμπειρικά δεδομένα που αφορούν την ελληνική κοινωνία και την ελληνική οικογένεια.

4. Ένα δεύτερο ζήτημα αφορά την ιεραρχική σχέση του Συντάγματος και του κοινοτικού δικαίου. Μέχρι σήμερα, η νομολογία των ανωτάτων δικαστηρίων έχει αποφύγει να τοποθετηθεί απευθείας στο ερώτημα αυτό. Η ανωτέρω αναφερόμενη παραπεμπτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας φαίνεται να λαμβάνει θέση υπέρ της υπεροχής των συνταγματικών κανόνων, με το επιχείρημα ότι, εάν γινόταν δεκτό το αντίθετο, «θα αναγνωρίζονταν στο άρθρο 28, αν και δεν συμπεριλαμβάνεται στις απαριθμούμενες από το άρθρο 110 του Συντάγματος ως ανεπίδεκτες αναθεωρήσεως διατάξεις, τυπική ισχύς υπερτέρα των υπολοίπων συνταγματικών διατάξεων και μάλιστα μεταγενεστέρων αυτού. Συνεπώς, σύμφωνα και με τα οριζόμενα στο

άρθρο 87 παρ. 2 του συντάγματος, στο οποίο ορίζεται ότι οι δικαστές υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους συνάδοντες με αυτό (σύμφωνα με το άρθρο 93 παρ. 4 του Συντάγματος) νόμους, δεν είναι δυνατόν στην ελληνική έννομη τάξη να αναγνωρισθεί κανόνας υπερτέρας τυπικής ισχύος από οποιαδήποτε επιτακτικού χαρακτήρος συνταγματική διάταξη, έτσι ώστε να παρακαμφθεί η εφαρμογή της, τουλάχιστον κατά την παρούσα φάση εξέλιξης του κοινοτικού δικαίου, και ενόσω δεν έχει θεσπισθεί, ως υπερκείμενος κανών, κοινό ευρωπαϊκό συνταγματικό κείμενο δεσμεύον τα κράτη μέλη να τροποποιούν τα συντάγματά τους, κατά το μέρος που αντιβαίνουν προς αυτό, με συνέπεια να δημιουργείται εξουσία και καθήκον του εθνικού δικαστή, να ελέγχει το συμβατόν διατάξεων του εθνικού συντάγματος προς αυτό το ευρωπαϊκό συνταγματικό κείμενο».

Ως προς το ζήτημα αυτό, στη θεωρία του ελληνικού δημοσίου δικαίου οι απόψεις δεν ταυτίζονται πάντοτε. Ένα μέρος της θεωρίας (βλ. εντελώς ενδεικτικά Επ. Σπηλιωτόπουλος, Εγχειρίδιο διοικητικού δικαίου, 2001, σελ. 87 επ.) τάσσεται υπέρ της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, θεμελιώνοντάς την στο άρθρο 28 του Συντάγματος, και υπό την προϋπόθεση ότι οι κοινοτικοί κανόνες δεν θίγουν τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις βάσεις του δημοκρατικού πολιτεύματος και ότι θεσπίστηκαν με τον όρο της ισότητας και της αμοιβαιότητας. Περαιτέρω, κατ' άλλη άποψη (Κ. Χρυσόγονος, Συνταγματικό Δίκαιο, 2003, σελ. 209), «εάν ορισμένος περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας είναι ανεκτός κατά το Σύνταγμα αλλά μη ανεκτός σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο, τότε ο περιορισμός αυτός είναι αθέμιτος, χωρίς να τίθεται καν θέμα σύγκρουσης μεταξύ συνταγματικού και κοινοτικού κανόνα».

Ένα άλλο μέρος της θεωρίας αναφέρεται στον καθ' ύλην διαχωρισμό των δυο εννόμων τάξεων, θεωρώντας ότι, με τη δυναμική που αναπτύσσεται σε ευρωπαϊκό ιδίως επίπεδο, περιπτώσεις ευθείας σύγκρουσης κανόνων δεν είναι εύκολο να ανακύψουν (βλ. εντελώς ενδεικτικά, Ευ. Βενιζέλος, Μαθήματα συνταγματικού δικαίου, Ι, 1991, σελ. 162., Κ. Μαυριάς, Συνταγματικό Δίκαιο, 2004, σελ. 273). Σε κάθε περίπτωση, και ανεξάρτητα από επί μέρους περιπτώσεις, όπως αυτή που τίθεται με το υπό εξέταση νομοσχέδιο, το πρόβλημα αναμένεται να τεθεί στο σύνολό του, και να επιλυθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όταν τεθεί σε ισχύ η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (άρθρο Ι-6. Βλ. το άρθρο με σχόλια σε Sénat, Constitution Européenne, Comparaison avec les traités en vigueur, Service des affaires européennes, octobre 2004, σελ. 17).

III. Παρατηρήσεις επί των κατ' ιδίαν άρθρων του νομοσχεδίου

1. Στο άρθρο 4 παρ. 2 (β) νσχ.

Με το άρθρο 4 παρ 2 (β) νσχ. απαγορεύεται η σύναψη δημοσίων συμβάσεων σε «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το οποίο χρηματοδοτεί, κατόπιν συμφωνίας ή με οποιονδήποτε τρόπο, επιχείρηση μέσω εννημέρωσης...». Η ρύθμιση, στη γενικότητα της διατύπωσής της, καταλαμβάνει και τις τράπεζες. Από τη συζήτηση του εξεταζόμενου νσχ. στην Επιτροπή (συνεδρίαση της 12.1.05), η οποία απέληξε στην αναδιατύπωση των διατάξεων των άρθρων 2 παρ. 8 και 3 παρ. 2 νσχ., προκύπτει ότι ο νομοθέτης δεν αποσκοπεί να ελέγξει ή να δημιουργήσει οποιαδήποτε άλλα προσκόμματα στη συνήθη τραπεζική χρηματοδότηση των επιχειρήσεων μέσω εννημέρωσης.

Προτείνεται, συνεπώς, η αναδιατύπωση της εξεταζόμενης διατάξεως στο ίδιο πνεύμα ως εξής: «κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο από το οποίο εξαρτάται οικονομικά, μέσω χρηματοδότησης ή καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο, επιχείρηση μέσω εννημέρωσης...».

2. Στο άρθρο 4 παρ. 4 νσχ.

Με τις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 4 νσχ. «απαγορεύεται η σύναψη δημοσίων συμβάσεων με εξωχώριες εταιρείες». Απαγορεύεται επίσης στις εταιρείες αυτές να συμμετέχουν, άμεσα ή έμμεσα, με ποσοστό μεγαλύτερο του 1% σε επιχειρήσεις που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις.

Περαιτέρω, με τη διάταξη του πρώτου εδαφίου της περιπτώσεως (β) της παρ. 4 του άρθρου 4 νσχ. εισάγεται αυτοτελής και απόλυτη απαγόρευση συμμετοχής εξωχωρίων εταιρειών σε επιχειρήσεις μέσω εννημέρωσης κατά ποσοστό ανώτερο του 1%.

Επισημαίνεται ότι η μορφή της εξωχώριας εταιρείας, νοουμένης κατ' άρθρ. 5 παρ. 7 του ν. 3091/2002 ως της εταιρείας «που έχει την έδρα της σε αλλοδαπή χώρα και με βάση τη νομοθεσία της οποίας δραστηριοποιείται αποκλειστικά σε άλλες χώρες και απολαμβάνει ιδιαίτερα ευνοϊκής φορολογικής μεταχείρισης», απαντάται και στο πλαίσιο ευρωπαϊκών εννόμων τάξεων, όπως π.χ. της Κυπριακής και του Ηνωμένου Βασιλείου.

Συναφώς, μπορεί να διατυπωθεί προβληματισμός ως προς το κατά πόσον οι θεσπιζόμενες απαγορεύσεις εναρμονίζονται προς το πρωτογενές κοινοτικό δίκαιο και ιδιαίτερα προς τα δικαιώματα εγκατάστασης και ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων, προσώπων και υπηρεσιών (βλ. και τις παρατηρήσεις υπό το στοιχείο IV κατωτέρω).

3. Στο άρθρο 6 παρ. 4

Σύμφωνα με την παρ. 4 του άρθρου 6 νσχ., «Εάν μετά την σύναψη της δημόσιας σύμβασης και κατά τη διάρκεια της εκτέλεσής της διαπιστωθεί από την Ολομέλεια του Ε.Σ.Π., μετά από αιτιολογημένη εισήγηση του Τμήματος Ελέγχου Διαφάνειας του Ε.Σ.Π., η συνδρομή σχετικά με τον ανάδοχο μιας από τις προαναφερθείσες ασυμβίβαστες ιδιότητες και απαγορεύσεις, η Αναθέτουσα Αρχή προς την οποία γνωστοποιείται η απόφαση της Ολομέλειας του Ε.Σ.Π. δια του Τμήματος Ελέγχου Διαφάνειας του Ε.Σ.Π., οφείλει, κατά παρέκκλιση της διατάξεως της παρ. 2 του άρθρου 4 του ν. 2522/1997 (ΦΕΚ Α' 178), να κηρύξει έκπτωτο τον ανάδοχο και να του επιβάλει τις προβλεπόμενες από τη σύμβαση κυρώσεις, συμπεριλαμβανομένης και της κατάπτωσης της εγγυητικής του επιστολής. Στην περίπτωση αυτή, εφόσον κριθεί από την Αναθέτουσα Αρχή απαραίτητη η συνέχιση της εκτέλεσης της σύμβασης, αυτή αναθέτει στον αμέσως επόμενο κατά σειρά υποψήφιο την εκτέλεσή της, ο οποίος και υποχρεούται στην τήρηση της σχετικής διαδικασίας για την έκδοση του πιστοποιητικού από το Ε.Σ.Π., με την επιφύλαξη εφαρμογής της διάταξης της παρ. 12 του άρθρου 7 του νόμου αυτού.».

Επί της ανωτέρω ρυθμίσεως του νσχ. παρατηρητέα τα εξής:

α.- Σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 4 ν. 1522/997, «Αν το δικαστήριο ακυρώσει ή αναγνωρίσει την ακυρότητα πράξης ή παράλειψης της αναθέτουσας αρχής μετά τη σύναψη της σχετικής σύμβασης, η τελευταία δεν θίγεται, εκτός αν πριν από τη σύναψη αυτής είχε ανασταλεί η διαδικασία κατακύρωσης του διαγωνισμού με απόφαση ασφαλιστικών μέτρων ή προσωρινή διαταγή. Στην περίπτωση αυτή ο ενδιαφερόμενος δικαιούται να αξιώσει αποζημίωση, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο επόμενο άρθρο.».

Εν προκειμένω, δεν είναι σαφές, σε ποιο ακριβώς σημείο η εξεταζόμενη διάταξη επιτρέπει «παρέκκλιση» από τη ρύθμιση της παρ. 2 του άρθρου 4 ν. 2522/1997. Η τελευταία ρυθμίζει την τύχη δημόσιας συμβάσεως που έχει ήδη συναφθεί ενώ εκκρεμεί ακόμη δικαστική κρίση ως προς την εγκυρότητά της. Αντίθετα, η εξεταζόμενη διάταξη έχει προ οφθαλμών περίπτωση κατά την οποία η αναθέτουσα αρχή έρχεται εκ των υστέρων, αυτεπαγγέλτως, να κηρύξει έκπτωτο τον ανάδοχο. Πρόκειται για διαφορετικά ζητήματα.

Αν πάλι, ενδεχομένως, η «παρέκκλιση» ήθελε νοηθεί σε σχέση με το τελευταίο εδάφιο του άρθρου 4 παρ. 2 ν. 2522/1997, δηλαδή ως αποκλεισμός του δικαιώματος του αναδόχου που κηρύχθηκε έκπτωτος, να αναζητήσει δικαστικά αποζημίωση, η εισαγόμενη παρέκκλιση θα προσέκρουε, ενδεχομένως, σε άλλης φύσεως νομικά και συνταγματικά εμπόδια.

β.- Μετά τη σύναψη της δημόσιας σύμβασης, ο ανάδοχος καλείται συνή-

θως να χορηγήσει πλείονες εγγυητικές επιστολές, όπως, ιδίως, για την καλή εκτέλεση του έργου και την λεγόμενη εγγύηση προκαταβολής. Σκόπιμο θα ήταν να προσδιορισθεί, ποια ακριβώς εγγυητική επιστολή καταπίπτει στην προκείμενη περίπτωση ή αν, ενδεχομένως, καταπίπτουν όλες οι εγγυητικές επιστολές που βρίσκονται στα χέρια της αναθέτουσας αρχής.

γ.- Η ανάθεση της εκτελέσεως του έργου στον αμέσως επόμενο κατά σειρά υποψήφιο σε περίπτωση κηρύξεως εκπτώτου του αναδόχου για τους λόγους που προβλέπει η εξεταζόμενη ρύθμιση, εύλογα μπορεί να προβλεφθεί ότι θα προσκρούσει σε σοβαρά πρακτικά και νομικά προβλήματα.

Οι μη επιλεγέντες υποψήφιοι αποδεσμεύονται αμέσως μετά την κατακύρωση της προμήθειας ή του έργου στον επιλεγέντα ανάδοχο και τη σύναψη της σχετικής δημόσιας σύμβασης με αυτόν. Οι μη επιλεγέντες δικαιούνται να ζητήσουν την επιστροφή της εγγυητικής επιστολής συμμετοχής τους και δεν δεσμεύονται περαιτέρω από την προσφορά τους. Είναι πρακτικά απίθανο η έκπτωση του αναδόχου σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο κατά την εκτέλεση της σύμβασης, να εύρει τον επόμενο υποψήφιο πρόθυμο να εκτελέσει τη σύμβαση και, μάλιστα, με τους όρους της αρχικής προσφοράς του. Σε κάθε περίπτωση, το τελευταίος δεν θα μπορεί να δεσμευθεί να το πράξει, ούτε θα ήταν πρακτικά λυσιτελές να επιβάλει ο νομοθέτης ή η αναθέτουσα αρχή στον κατά σειρά δεύτερο εκάστοτε υποψήφιο, να δεσμεύεται από την προσφορά του καθ' όλη τη διάρκεια της εκτελέσεως της συμβάσεως από τον επιλεγέντα ανάδοχο.

4. Στο άρθρο 6 παρ. 6 νσχ.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 6 νσχ., «Οι πράξεις του Ε.Σ.Ρ. που εκδίδονται στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου αυτού αποτελούν εκτελεστές διοικητικές πράξεις. Όποιος έχει έννομο συμφέρον, συμπεριλαμβανομένου και του Δημοσίου, ασκεί ενώπιον του Ε.Σ.Ρ. προσφυγή, σύμφωνα με τις διατάξεις του εδαφίου α' της παρ. 2 του άρθρου 3 του ν. 2522/1997 όπως ισχύει κάθε φορά, καθώς και, ανεξάρτητα από την προηγούμενη άσκηση αίτησης ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 3 του ίδιου νόμου.».

Εξ άλλου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 3 παρ. 2 α' του ν. 2522/1997, «Πριν υποβάλει την αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, ο ενδιαφερόμενος οφείλει, μέσα σε προθεσμία πέντε (5) ημερών, αφότου έλαβε γνώση με οποιονδήποτε τρόπο της παράνομης πράξης ή παράλειψης, να ασκήσει προσφυγή ενώπιον της αναθέτουσας αρχής, προσδιορίζοντας ειδικώς τις

νομικές και πραγματικές αιτιάσεις που δικαιολογούν το αίτημά του...».

Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 3 ν. 2522/1997, η εν συνεχεία υποβαλλόμενη αίτηση ασφαλιστικών μέτρων «δεν επιτρέπεται να περιέχει αιτιάσεις διαφορετικές από τις αιτιάσεις της προσφυγής».

Τέλος, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 3 ν. 2522/1997, «Η άσκηση της αίτησης ασφαλιστικών μέτρων δεν εξαρτάται από την προηγούμενη άσκηση της αίτησης ακυρώσεως ή της κύριας αγωγής..»

Από τον συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει, καταρχάς, ότι η προηγούμενη άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως ή κύριας αγωγής δεν αποτελεί, ούτως ή άλλως, πρόκριμα για την άσκηση της κατ' άρθρο 3 παρ. 2 ν. 2522/1997 προσφυγής είτε της αιτήσεως λήψεως ασφαλιστικών μέτρων.

Περαιτέρω, όμως, προβληματισμός μπορεί να δημιουργηθεί ως προς τη σχέση της προσφυγής κατά πράξεως του Ε.Σ.Π. και της προσφυγής κατά των πράξεων της αναθέτουσας αρχής στο πλαίσιο μιας και της αυτής δημόσιας προκηρύξεως. Η ενώπιον του Ε.Σ.Π. προσφυγή νοείται, άραγε, εν προκειμένω, κατ' αποκλεισμό της ενώπιον της αναθέτουσας αρχής προσφυγής του άρθρου 3 παρ. 2 α' ν. 2522/1997, ή, μήπως, ο έχων έννομο συμφέρον μπορεί να προσφύγει παράλληλα ή κατ' επιλογήν του και ενώπιον της αναθέτουσας αρχής;

Εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι, εάν ο προσφεύγων επικαλείται λόγους που αναφέρονται στη νομιμότητα πράξεως του Ε.Σ.Π. και σε παράβαση της περί διαφάνειας κλπ. νομοθεσίας και, παράλληλα, άλλους λόγους, θα πρέπει να ασκήσει δύο προσφυγές, απευθύνοντας τις μεν πρώτες αιτιάσεις του ενώπιον του Ε.Σ.Π. τις δε λοιπές ενώπιον της αναθέτουσας αρχής. Εν τοιαύτη περιπτώσει ερωτάται αν, στην τυχόν μεταγενέστερη αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, ο θιγόμενος θα μπορεί να επικαλεσθεί τους λόγους αμφοτέρων των προσφυγών του ή όχι.

5. Στο άρθρο 7 νσχ.

α.- Με το άρθρο 7 νσχ. προβλέπεται η επιβολή σοβαρών διοικητικών κυρώσεων (προστίμου και υποχρεωτικής εκποίησης μετοχών) σε περίπτωση εκδόσεως απορριπτικής πράξεως εκ μέρους του Ε.Σ.Π. επί της αιτήσεως του υποψηφίου αναδόχου για την έκδοση «πιστοποιητικού μη συνδρομής ασυμβιβάστων ιδιοτήτων και απαγορεύσεων» (εφεξής, χάριν συντομίας, «πιστοποιητικού διαφάνειας»).

Κατά τη διατύπωση της παρ. 1 του άρθρου 7 νσχ., οι διοικητικές αυτές κυρώσεις απειλούνται κατά των φυσικών ή νομικών προσώπων των επιχειρήσεων «που συνάπτουν δημόσιες συμβάσεις».

Επισημαίνεται εντούτοις, ότι από το συνδυασμό των διατάξεων της παρ. 3 του άρθρου 5 νσχ. και των παραγρ. 1 και 2 του άρθρου 6 νσχ., προκύπτει ότι για την υπογραφή της δημόσιας σύμβασης απαιτείται η προηγούμενη έκδοση του πιστοποιητικού διαφάνειας από την Ε.Π.Σ. Σε περίπτωση εκδόσεως απορριπτικής πράξεως, ανάδοχος ανακηρύσσεται ο αμέσως επόμενος κατά σειρά υποψήφιος (άρθ. 6 παρ. 2 νσχ.). Συνεπώς, επί εκδόσεως απορριπτικής πράξεως, η δημόσια σύμβαση δεν συνάπτεται με τον αιτούντα.

Μπορεί κανείς, εν προκειμένω, συνεπώς, να αναρωτηθεί, κατά πόσον είναι σκόπιμο και εύλογο να απειλούνται τόσο σοβαρές διοικητικές κυρώσεις κατά προσώπων τα οποία, εν τέλει, απροσφόρως αποπειράθηκαν να συνάψουν δημόσια σύμβαση. Το ερώτημα τίθεται, *a fortiori*, ως προς την υποχρεωτική εκποίηση των μετοχών κλπ. των εν λόγω προσώπων, τα οποία ούτε στη συγκεκριμένη περίπτωση συνήψαν, εν τέλει, δημόσια σύμβαση, ούτε, ενδεχομένως, ποτέ στο μέλλον πρόκειται να συνάψουν δημόσια σύμβαση.

Εν παρόδω επισημαίνεται ότι, επειδή για την απλή συμμετοχή τους στην αγωνιστική διαδικασία τα εν λόγω πρόσωπα υποχρεούνται να υποβάλουν υπεύθυνη δήλωση διαφάνειας (βλ. άρθρ. 5 παρ. 2 νσχ.), αυτά θα υπέχουν ενδεχομένως τις συνέπειες υποβολής ψευδούς δηλώσεως του άρθρου 8 παρ. 4 ν. 1599/1986.

β.- Η παράγραφος 6 του άρθρου 7 νσχ. καταρχάς παρέλκει. Ενδεχομένως, θα εξυπηρετούσε να τεθεί εν τέλει του εξεταζόμενου άρθρου, συγχωνευόμενη με τη διάταξη της παρ. 13.

γ.- Σύμφωνα με τη διατύπωση της παρ. 13 του άρθρου 7 νσχ., «Οι ποινές του άρθρου αυτού επιβάλλονται, εφόσον με άλλη διάταξη νόμου δεν τιμωρούνται βαρύτερα.»

Η διατύπωση αυτή παρίσταται ως ελλιπής, ενώ είναι δυνατόν να οδηγήσει και σε παρερμηνείες.

Είναι καταρχάς σαφές ότι η ρύθμιση αποκλείει τη σωρευτική επιβολή των θεσπιζόμενων «ποινών» και τυχόν άλλων «ποινών» που απειλούνται από άλλες διατάξεις κατά των ιδίων πράξεων. Επιβλητές είναι μόνον οι βαρύτερες «ποινές». Η αναφορά, εντούτοις, σε «ποινές» και «τιμωρίες» είναι δυνατόν να δημιουργήσει παρανοήσεις, π.χ. ως προς το κατά πόσον εν προκειμένω νοούνται και σταθμίζονται και τυχόν ποινικές κυρώσεις. Εντούτοις, κατά την παρ. 6 του άρθρου 7 νσχ., οι ποινικές και αστικές κυρώσεις επιβάλλονται σωρευτικά με τις διοικητικές κυρώσεις του εξεταζόμενου άρθρου.

Προφανώς, λοιπόν, το αληθινό νόημα της εξεταζόμενης ρυθμίσεως μπορεί να αποδοθεί καλύτερα με την εξής διατύπωση: «Οι διοικητικές κυρώσεις του άρθρου αυτού επιβάλλονται εφόσον οι παραβάσεις κατά των οποίων αυτές απειλούνται δεν επισύρουν βαρύτερες διοικητικές κυρώσεις δυνάμει άλλης διατάξεως νόμου.».

IV. Παρατηρήσεις Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου.

1. Με το προς ψήφιση νομοσχέδιο «Μέτρα για τη διασφάλιση της διαφάνειας και την αποτροπή καταστρατηγήσεων κατά τη διαδικασία σύναψης δημοσίων συμβάσεων» εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 9 του Συντάγματος. Η εφαρμογή αυτή αφορά κατ' εξοχήν τα πρόσωπα που δεν μπορούν, κατά τους όρους του Συντάγματος, να αναλαμβάνουν «έναντι του Δημοσίου ή νομικού προσώπου του ευρύτερου δημόσιου τομέα την εκτέλεση έργων ή προμηθειών ή την παροχή υπηρεσιών», τις κυρώσεις που η ενδεχόμενη συμμετοχή τους επισύρει και ευρύτερα την αποτροπή καταστρατηγήσεων της προαναφερθείσας απαγόρευσης. Τα πρόσωπα που απαγορεύεται να συνάψουν τις εν λόγω συμβάσεις είναι, αφενός, όσα έχουν την ιδιότητα του ιδιοκτήτη, του εταίρου, του βασικού μετόχου ή του διευθυντικού στελέχους επιχείρησης μέσωσν ενημέρωσης, αφετέρου, τα ονομαζόμενα παρένθετα πρόσωπα, δηλαδή «σύζυγοι, συγγενείς, οικονομικά εξαρτημένα άτομα ή εταιρίες». Με άλλα λόγια, όπως το επισημαίνει άλλωστε η αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου, θεσπίζονται περιορισμοί στην εμπορική δραστηριότητα των επιχειρήσεων μέσωσν ενημέρωσης, οι οποίοι καταλαμβάνουν κατ' επέκταση, ώστε να αποτρέπεται καταστρατήγησή τους, και τα «παρένθετα πρόσωπα». Οι ρυθμίσεις αυτές επιδιώκουν, κατά την αιτιολογική έκθεση του νομοσχεδίου, τη «διασφάλιση συνθηκών πλήρους διαφάνειας και υγιούς ανταγωνισμού, προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος αθέμιτης ασκήσεως επιρροής εις βάρος των Αναθετουσών Αρχών.» Παράλληλα, διασφαλίζεται ο «προορισμός των επιχειρήσεων μέσωσν ενημέρωσης που αποβλέπει, κατά το Σύνταγμα, στην αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων στο πλαίσιο της κατά παραχώρηση άσκησης δημόσιας υπηρεσίας που επιτελούν.» «Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται με την τήρηση των αρχών της δημοσιότητας, της διαφάνειας και του υγιούς ανταγωνισμού, που αποτελούν θεμελιώδεις αρχές της έννομης τάξης.» Συνολικά, με τις προς ψήφιση ρυθμίσεις «θωρακίζονται οι διαδικασίες ανάθεσης δημοσίων συμβάσεων, αποτρέπεται η καταστρατήγηση των ανωτέρω αρχών και διασφαλίζεται η απρόσκοπτη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών».

2. Οι διατάξεις του Συντάγματος, όπως και του νομοσχεδίου, που καθιερώνουν την αρχή του ασυμβιβάστου της επιχειρηματικής δραστηριότητας των προσώπων που δραστηριοποιούνται στα Μέσα Ενημέρωσης, με εκείνη της ανάληψης δημοσίων συμβάσεων, φαίνεται ότι αντιτίθενται στις απαιτήσεις της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 14 της σχετικής συνθήκης (ΣυνθΕΚ), «περιλαμβάνει ένα χώ-

ρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων.» Δεδομένων των οικονομικών δραστηριοτήτων και σχέσεων που αναπτύσσονται στην ευρωπαϊκή εσωτερική αγορά, ιδίως σε επίπεδο αγοράς μετοχών μέσω του χρηματιστηρίου, η αρχή του ασυμβιβάστου σαφώς δημιουργεί «σύνορα» στις κοινοτικές επιχειρήσεις που επιδιώκουν να συμμετάσχουν σε δημόσιους διαγωνισμούς, κατά μείζονα λόγο εκ του ότι η απαγόρευση καταλαμβάνει και τα παρένθετα πρόσωπα. Η ύπαρξη τέτοιων “συνόρων” γίνεται σαφέστερη, εάν η αρχή του ασυμβιβάστου αξιολογηθεί υπό το πρίσμα των κοινοτικών οδηγιών που έχουν εκδοθεί για τη διευκόλυνση του δικαιώματος εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο χώρο των δημοσίων προμηθειών (Οδηγία 93/36), των δημοσίων έργων (Οδηγία 93/37), των δημοσίων υπηρεσιών (Οδηγία 93/38) και των δημοσίων συμβάσεων στους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών (Οδηγία 93/38). Οι Οδηγίες αυτές προσδιορίζουν πράγματι περιοριστικά τους λόγους αποκλεισμού κάθε προμηθευτή, εργολήπτη ή παρέχοντος υπηρεσίες από τη συμμετοχή στους δημόσιους διαγωνισμούς. (Βλ. σχετικά την απόφαση C-71/92, Επιτροπή κατά Ισπανίας, Συλλογή αποφάσεων ΔΕΚ 1993, I-5923.) Στους λόγους αυτούς δεν περιλαμβάνονται εκείνοι που θεσπίζει το Σύνταγμα και το παρόν νομοσχέδιο.

3. Ωστόσο, η αντίθεση αυτή προς τους κανόνες των Οδηγιών και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας επιτρέπεται, εάν οι σχετικές ρυθμίσεις δικαιολογούνται από λόγους «δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας» (άρθρο 46 ΣυνθΕΚ) ή, κατά την νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων(ΔΕΚ), από «επιτακτικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος». Οι επιδιωκόμενοι από το νομοσχέδιο σκοποί, έτσι όπως τους προσδιορίζει η προαναφερθείσα αιτιολογική έκθεση του, αποτελούν αναμφίβολα «επιτακτικούς λόγους δημοσίου συμφέροντος», που δικαιολογούν τις ρυθμίσεις τις οποίες περιέχει. Το ζήτημα που τίθεται είναι, αν οι ρυθμίσεις αυτές είναι ανάλογες του επιδιωκόμενου σκοπού ή υπερβαίνουν το μέτρο του αναγκαίου, κατά τις απαιτήσεις της αρχής της αναλογικότητας.(Βλ. σχετικά την απόφαση C-243/01, Piergiorgio Gambelli, 6.11.2003.)

4. Εν προκειμένω, πρέπει να επισημανθεί ότι, με τις διατάξεις του νομοσχεδίου επιδιώκεται η ικανοποίηση περισσότερων του ενός επιτακτικών λόγων δημοσίου συμφέροντος και, πιο συγκεκριμένα, η διασφάλιση, αφενός, της διαφάνειας και του υγιούς ανταγωνισμού στις οικονομικές λειτουργίες του κράτους, αφετέρου, της αντικειμενικής μετάδοσης πληροφοριών και ειδήσεων. Ειδικότερα, ως προς την εκπλήρωση του τελευταίου λόγου δημοσί-

ου συμφέροντος, επιδιώκεται «να διασφαλιστεί ο προορισμός των επιχειρήσεων μέσω εννημέρωσης που αποβλέπει, κατά το Σύνταγμα, στην αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων στο πλαίσιο της κατά παραχώρηση άσκησης δημόσιας υπηρεσίας που επιτελούν.» Ένας τέτοιος χαρακτηρισμός οδηγεί στην επίκληση και, ενδεχομένως, εφαρμογή του άρθρου 86 ΣυνθΕΚ, η δεύτερη παράγραφος του οποίου έχει ως εξής: «Οι επιχειρήσεις που είναι επιφορτισμένες με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος ή που έχουν χαρακτήρα δημοσιονομικού μονοπωλίου υπόκεινται στους κανόνες της παρούσας Συνθήκης, ιδίως στους κανόνες του ανταγωνισμού, κατά το μέτρο που η εφαρμογή των κανόνων αυτών δεν εμποδίζει νομικά ή πραγματικά την εκπλήρωση της ιδιαίτερης αποστολής που τους έχει ανατεθεί. Η ανάπτυξη των συναλλαγών δεν πρέπει να επηρεάζεται σε βαθμό, ο οποίος θα αντέκειτο προς το συμφέρον της Κοινότητας». Το άρθρο αυτό, έτσι όπως έχει ερμηνευθεί από τη νομολογία του ΔΕΚ, δέχεται, σε ορισμένες περιπτώσεις, την υπεροχή εθνικών νόμων που, αποβλέποντας στην αποτελεσματική διαχείριση των υπηρεσιών γενικού συμφέροντος, έκριναν αναγκαίο να περιορίσουν τις θεμελιώδεις ελευθερίες της εσωτερικής αγοράς της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. (Βλ. ενδεικτικά, ως προς τον έλεγχο του εναέριου κυκλοφορίας, την απόφαση C-364/92, SAT Fluggesellschaft κατά Eurocontrol, Συλλογή 1994, I-43, και ως προς το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης, την απόφαση C-67/96, Albany International, Συλλογή αποφάσεων ΔΕΚ, 1999, I-5751.) Θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οι αρχές της δημοσιότητας, της διαφάνειας και του υγιούς ανταγωνισμού επιτρέπουν στον εθνικό νομοθέτη να θέσει τους περιορισμούς, που περιλαμβάνει το νομοσχέδιο, στις επιχειρήσεις των μέσων ενημέρωσης, στο πλαίσιο της κατά παραχώρηση άσκησης δημόσιας υπηρεσίας που επιτελούν. Άλλωστε, ο περιορισμός επιχειρήσεων σε ορισμένες μόνο δραστηριότητες δεν είναι άγνωστος στην κοινοτική έννομη τάξη, όπως πιστοποιεί η δεύτερη τραπεζική οδηγία που διαχωρίζει την άσκηση χρηματοπιστωτικών δραστηριοτήτων από εκείνη των βιομηχανικών.

5. Μένει, βέβαια, να διερευνηθεί το ζήτημα, εάν ο τρόπος ρύθμισης της αρχής του ασυμβιβάστου, προπάντων το αμάχητο τεκμήριο των παρένθετων προσώπων, επηρεάζει την ανάπτυξη των ενδοκοινοτικών συναλλαγών σε βαθμό που αντίκειται προς το συμφέρον της Κοινότητας. Η νομολογία του ΔΕΚ δεν είναι διαφωτιστική εν προκειμένω. Σε κάθε περίπτωση, τυχόν αρνητική απόφαση του ΔΕΚ οδηγεί στην αντίστοιχη προσαρμογή του εθνικού δικαίου, σύμφωνα με την αρχή της υπεροχής του Κοινοτικού Δικαίου. (Ως προς τη νομολογία του ΔΕΚ, βλ., ενδεικτικά, την πρόσφατη απόφαση C-285/98, Kreil κατά Γερμανίας, Συλλογή αποφάσεων ΔΕΚ, 2000, I-69. Σχετικά

βλ., επίσης, το άρθρο 10 παρ. 1 της συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης, σύμφωνα με το οποίο, «Το Σύνταγμα και οι κανόνες δικαίου που θεσπίζονται από τα Όργανα της Ένωσης στο πλαίσιο της άσκησης των αρμοδιοτήτων που της ανατίθενται υπερέχουν έναντι του δικαίου των κρατών μελών.»)

Αθήνα, 16 Ιανουαρίου 2005

Οι εισηγητές

Αλεξάνδρα Καρέτσου (I)
Επιστημονική Συνεργάτις

Στέφανος Ι. Κουτσομπίνας (II)
Προϊστάμενος Β΄ Τμήματος Νομοτεχνικής Επεξεργασίας
Επ. Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θράκης

Ξενοφών Ι. Παπαρρηγόπουλος(III)
Προϊστάμενος Τμήματος Ευρωπαϊκών Μελετών
Επ. Καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Αστέρης Πλιάκος (IV)
Προϊστάμενος της Β΄ Διεύθυνσης
Αν. Καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο Πρόεδρος του Επιστημονικού Συμβουλίου
Κώστας Γ. Μαυριάς
Καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών